

کَهِف‌الوَری- پناهگاه مردمان

کَهِف یعنی پناهگاه در دامنه کوه‌ها. همان شکاف‌هایی که برای کسانی که در بیابان‌ها گیر می‌کنند، مأمن یعنی محل امن‌وامان و مصونیت است و وری به معنای مردم است. گفته می‌شود امامان، پناهگاه مردمان هستند، یعنی همان نقشی را دارند که یک پناهگاه مطمئن دربرابر خطر دارد. در نگاه شیعه، پناه بردن به امامان، به این معناست که انسان برای رهایی از گمراهی و بلاها و... پناه مطمئنی دارد که می‌تواند به آن رجوع کند. به نظر می‌رسد استفاده از «کَهِف»، یعنی پناهگاه وسیع، دربرابر «غا» که شکافی خُرد در دل کوه است، به همین منظور باشد، یعنی امامان^(ع) همه آنانی را که در جست‌وجوی مأمن هستند، پناه می‌دهند و این پناهگاه، فقط به این دنیا اختصاصی ندارد، بلکه آن بزرگواران در دین و در دنیا و آخرت، پناه مردمان‌اند. حضرت رسول اکرم^(ص) فرمودند: «داستان خاندان من مانند کشتی نوح است؛ هرکه بر آن سوار شود، نجات یابد و هرکه از آن دور ماند، هلاک شود.»

وَرثَ‌الانبیاء- ارث برندگان پیامبران

وراثت در این عبارت به معنای دریافت مال و دارایی نیست. منظور آن است که دانش، کتاب‌های آسمانی، حکمت و مقام هدایت مردم، از پیامبران پیشین به امامان شیعه منتقل شده است. در متن زیارت جامعه‌کبیره آمده است: «شما وارث پیامبران هستید.» امام صادق^(ع) پس از پرشمردن میراث پیامبر^(ص) که در اختیار امیرالمؤمنین^(ع) بوده است، می‌فرماید: «كُلُّ نَبِيٍّ وَرَثَ عَلِمًا وَ غَيْرَهُ فَقَدْ انْتَهَى إِلَى آلِ مُحَمَّدٍ: هر پیامبری، آنچه از دانش و غیر دانش به ارث برده است، سرانجام همه آن‌ها، به خاندان محمد^(ص) می‌رسد.» از این‌رو امامان نه‌تنها قرآن و سنت پیامبر اسلام^(ص) را بدون دگرگونی نگهداری کردند، بلکه آنچه از پیامبرانی چون موسی^(ع) و عیسی^(ع) بر جای مانده بود، نیز دراختیار داشتند.

المثل‌الاعلیٰ- نمونه برتر

خداوند مثل ندارد، امّا مثل دارد. برپایه روایات شیعه، منظور از این نمونه برتر در مورد خداوند، وجود پیامبر اسلام و امامان است. یعنی امامان^(ع) چنان صفت‌های نیکوی خداوند را در حد یک انسان کامل نشان می‌دهند که هرکه به آنان ینگرَد، بهترین شکل بندگی، دادگری، مهربانی، بخشش و دانش را می‌بیند. برای مردم عادی، شناخت صفت‌های خدا دشوار است؛ مگر از راه دیدن این نمونه‌های روشن و انسانی، از این‌رو در دعاها، امامان را نمونه برتر می‌نامند؛ یعنی بهترین الگویی که خداوند برای راهنمایی انسان‌ها قرار داده است. امام، مطیع‌ترین انسان‌ها دربرابر خداوند است و خدا نیز او را «مُثل» خود در روی زمین قرار داده است تا نمایانگر دانش، عزت، عظمت و سایر اوصاف الهی در روی زمین باشد.

حجج‌الله‌علی‌اهل‌الدنیا و‌الآخرة و‌الاولیٰ-

حجت‌های خدا بر مردم جهان پیشین، این جهانی و آن جهانی-

جامعه‌کبیره ۱۲

نگاهی به جایگاه حقیقی امامان در پرتو زیارت جامعه کبیره

پناهی برای همه مردم

گزارش

سمانه رضوانی| امامان در نگاه شیعیان فقط رهبران سیاسی و دینی نیستند؛ آن‌ها حقیقت‌هایی الهی‌اند که هریک از اسامی و صفاتی که در زیارت‌ها و ادعیه برایشان پرشمرده می‌شود، درِیچه‌ای به شناختی عمیق‌تر از جایگاه آنان است.

در مطالب هفته‌های گذشته، درباره برخی صفات امامان شیعه در زیارت جامعه‌کبیره صحبت کردیم. اکنون در ادامه همان بحث، به فرازی از زیارت جامعه‌کبیره می‌رسیم که دربردارنده پنج ویژگی دیگر برای امامان است.

الدعوه‌الحسنی- دعوت نیکو

زیارت جامعه‌کبیره اهل بیت^(ع) را بهترین دعوت‌کنندگان معرفی می‌کند. خاندان رسالت، کسانی هستند که نه‌تنها دین را بهتر از دیگران می‌شناسند، بلکه نیکوترین دعوت‌کنندگان به‌سوی آن‌اند و در این ویژگی، به بالاترین مراتب آن، دست یافته‌اند.

دعوت نیکو به‌دعوتی گفته می‌شود که با دانش، نرمی، روش درست و اخلاق پسندیده همراه باشد. در این فراز، «دعوت نیکو» یکی از نام‌های خود امامان است. یعنی امامان هم مردم را به راه درست فرامی‌خوانند و هم خودشان، حقیقت بهترین دعوت هستند. در زیارت جامعه‌کبیره می‌خوانیم: «و دعوت نیکوی من!» معنای آن، این است که دعوت به‌سوی پیشوایی امامان، زیباترین دعوت دینی است، بنابراین هنگامی که مردم دعوت امامان را می‌شنوند، درحقیقت با بهترین شکل ارتباط با خدا روبه‌رو می‌شوند.

یک جرعه نور

صبر و توصیه به آن؛ راه برون‌رفت از خسارت

احمد عدالتیان| در ادامه سرور سوره‌های کوچک قرآن کریم به سوره عصر می‌پردازیم که خداوند متعال می‌فرماید: «وَالْعَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آتَمُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّضَعُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّضَعُوا بِالْقُسْطِ، سوگند به عصر؛ بی‌تردید انسان در زیان‌کاری بزرگی است، مگر کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق، توصیه و به شکیبایی، سفارش کرده‌اند.»

خسارت و زیان مد نظر این آیات به اندازه‌ای بزرگ است که خداوند به زمان و عصر قسم می‌خورد، اما برای رهایی از این خسارت عظیم نیز برنامه جامعی تنظیم کرده که در آن، بر چهار اصل تکیه شده است. اصل اول، «ایمان» است که زیربنای همه فعالیت‌های انسان را تشکیل می‌دهد و تلاش‌های عملی انسان از مبانی فکری و اعتقادی او سرچشمه می‌گیرد. در اصل دوم به میوه درخت بارور و پرمهر ایمان می‌پردازد و از «اعمال صالح» سخن می‌گوید، اما از آنجا که ایمان و اعمال صالح هرگز تداوم نمی‌یابد مگر اینکه حرکتی در اجتماع برای «دعوت به‌سوی حق» و «دعوت به استقامت و صبر» در راه حق صورت پذیرد، در اصل سوم و چهارم درحقیقت ضمانت‌های اجرایی دو اصل اول را بیان می‌کند.

نکته مهم این سوره، اهمیت صبر در مسیر حق است. بعد از شناخت و آگاهی، در مسیر عمل با موانعی روبه‌رو می‌شویم که اگر استقامت و صبر نداشته باشیم، هرگز نمی‌توانیم احقاق حق کنیم؛ فرد با ایمان نه‌تنها خودش صبور است، بلکه دیگران را نیز به صبر دعوت می‌کند و گاهی این صبر، تنها کاری است که از دست انسان در مسیر الهی برمی‌آید و اگر نباشد، ممکن است انسان در این راه دوام نیاورد.

مشاوره

راهی به‌سوی صبر، عفو و آرامش

محمدجواد علیپورا خشم، احساسی طبیعی و انسانی است که در موقعیت‌های مختلف زندگی بروز می‌کند. اما آنچه اهمیت دارد، نحوه مدیریت و کنترل این هیجان است. در مکتب اسلام، خشم به‌عنوان یکی از صفات نفسانی که می‌تواند انسان را از مسیر حق منحرف کند، مورد توجه قرار گرفته است. با این حال، اسلام راهکارهایی برای کنترل و حتی تبدیل خشم به نیرویی مثبت ارائه می‌دهد.

سؤال: چگونه می‌توانم خشم خود را مدیریت کنم؟ گاهی فکر می‌کنم خشم خیلی هم بد نیست.

ریشه‌های خشم در دیدگاه دینی

قرآن کریم به‌صراحت به خشم اشاره می‌کند و آن را یکی از عوامل لغزش انسان برمی‌شمارد. روایات نیز بر لزوم پرهیز از خشم، تأکید می‌کنند. گاهی خشم ناشی از جهل، خودخواهی یا احساس مظلومیت است. درک ریشه خشم، اولین گام برای مدیریت آن است.

راهکارهای کنترل خشم

- یاد خدا و تفکر:** یادآوری عظمت خداوند و حساسری اعمال، می‌تواند خشم را فروبوشاند. تفکر در عواقب خشمگین بودن و تأثیرات منفی آن بر روابط و سلامت روان، به کنترل آن کمک می‌کند.
- صبر و استقامت:** صبر دربرابر ناملایمات و تحمل سختی‌ها، از صفات مؤمنان است. با تمرین صبر، می‌توان بر فوران خشم غلبه کرد.
- عفو و گذشت:** عفو و بخشش، نه‌تنها باعث آرامش روح می‌شود، بلکه کینه‌ها را از دل می‌زداید و روابط را بهبود می‌بخشد. قرآن کریم، مؤمنان را به عفو و گذشت تشویق می‌کند.
- تغییر وضعیت:** در هنگام خشم، تغییر وضعیت فیزیکی، مانند نشستن یا دور شدن از موقعیت تنش‌زا، می‌تواند به آرامش کمک کند.
- یادآوری فضیلت کنترل خشم:** روایات بسیاری بر پاداش عظیم کنترل خشم تأکید دارند، برای مثال، در حدیثی از امام علی^(ع) آمده است که «خشم، کلید هر شر است» و «کسی که خشم خود را فروبرد، خداوند پاداشی عظیم به او می‌دهد.»

تبدیل خشم به نیروی سازنده

خشم لزوماً منفی نیست. اگر به‌درستی هدایت شود، می‌تواند به انگیزه‌ای برای اصلاح امور، دفاع از حق و تلاش برای عدالت، تبدیل شود. خشم مقدسی که در راه رضای خدا و برای احقاق حق مظلوم بروز می‌کند، ارزشمند است. این نوع خشم، نیازمند بصیرت، دانش و هدایت الهی است تا از مسیر صحیح منحرف نشود. درنهایت، مدیریت خشم، سفری درونی است که با خودشناسی، توسل به آموزه‌های دینی و تمرین مداوم، امکان‌پذیر است و به سلامت روان و تعالی روح، کمک شایانی می‌کند.

احکام

مرز میان معامله و ربا

علیرضا وکیلی| یکی از پرسش‌های رایج در معاملات، مربوط به زمانی است که بدهکار، توان پرداخت بدهی خود را در موعد مقرر ندارد. در چنین شرایطی، برخی تصور می‌کنند می‌توان دربرابر تمدید زمان پرداخت، مبلغ بیشتری دریافت کرد. درحالی‌که فقه اسلامی برای این موضوع، احکام دقیقی دارد. شناخت مرز میان حق مطالبه بدهی و گرفتار شدن در ربا، برای همه فعالان اقتصادی و حتی مردم عادی، ضروری است.

تاخیر در پرداخت و حکم ربا

در معاملات، نمی‌توان پس از انجام عقد به مشتری گفت: «می‌توانی ثمن (پول) را دیرتر بپردازی. به شرط آنکه مبلغ بیشتری بدهی.» چرا که این کار، رباو حرام است. اما برعکس آن اشکالی ندارد؛ یعنی باتوافق مشتری، می‌توان زمان پرداخت را جلوتر آورد و درمقابل، مبلغ کمتری تعیین کرد.

مطالبه بدهی پس از سررسید

اگر جنسی را تسهیه بفروشد، فروشنده بعد از تمام شدن مدتی که قرار گذاشته‌اند، می‌تواند عوض آن را از خریدار مطالبه کند. ولی اگر خریدار نتواند بپردازد، باید او را مهلت دهد؛ البته لازم است در زمان ادای دین، نرخ تورم ملاحظه شود.

اسلام در عین حمایت از حقوق طلبکار، راه هرگونه سودجویی از بدهی افراد را بسته است، به همین دلیل، دریافت مبلغ اضافی دربرابر تمدید زمان پرداخت، رباو حرام شمرده می‌شود. درمقابل، مدارا با بدهکار ناتوان و رعایت انصاف در تسویه بدهی‌ها، از توصیه‌های مهم شرع مقدس است.

درنگ

یکی از تصورات نادرست درباره دین و شریعت به‌ویژه در دوران معاصر، مسئله «جامعیت دین» و توانایی شریعت در پاسخگویی به تمام نیازهای انسان است. برخی افراد تصور می‌کنند دین و شریعت اسلامی، جامع نیست و دارای نواقص و کمبودهایی است که نمی‌تواند تمام نیازهای انسان را در ابعاد مختلف زندگی تأمین کند. تصور می‌کنند دین تنها به امور فردی، عبادی و اخروی می‌پردازد و در حوزه مسائل اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و مدیریتی، ناتوان است. تصور می‌کنند شریعت اسلام برای دوران خاصی، نازل شده است و باتحولات زمانه و نیازهای انسان معاصر، سازگاری ندارد. خاستگاه تاریخی این تصور غلط – که در بسیاری از افراد به یک باور تبدیل شده است – آموزه‌های مسیحیت تحریف‌شده و همچنین منازعه کلیسا در دوران قرون وسطی است. رفتارهای غلط آنان به نام دین، تصورات نادرستی را درباره اساس دین، به‌ویژه دین اسلام به‌وجود آورده است. درکنار این‌ها، عده‌ای به‌اسوءاستفاده از این تصورات غلط درمیان مردم، با انگیزه‌های دشمنی با اسلام، آن را به یک نظریه علمی تبدیل کردند و تحت عنوان «سکولاریسم» در جوامع مختلف به‌ویژه جوامع اسلامی گسترش دادند، تاجایی‌که حتی کسانی که

هیچ تصویری از دین نداشتند، نیز آن را باور کردند.

جدای از این خاستگاه تاریخی، این تصور غلط، ناشی از عدم شناخت کافی دین است. کسانی که با دین مبارزه می‌کنند، درحقیقت با «دین مبارزه نمی‌کنند، بلکه براساس برخی «تصورات نادرست»، موجودی به نام دین ساخته‌اند و آن را مذمت می‌کنند. البته در این میان، نمی‌توان رفتارهای نادرست دین‌مداران را نیز

آیت‌الله محمد باقر لاریجانی، نویسنده و فعال فرهنگی

نادیده‌گرفت، دین‌مدارانی که به‌دین عمل نمی‌کنند، بلکه به‌آنچه خود از دین دوست دارند، عمل می‌کنند و به‌تعبیر قرآن کریم به قسمتی از دین عمل می‌کنند و قسمت دیگر را رها می‌سازند. (نساء، ۱۵۰) اولین آسیب و پیامد خطرناک این تصور غلط، روی گردانی از تعالیم زندگی ساز قرآن و روی آوردن به آیین‌های انحرافی و زندگی‌سوزی است که بشر با ذهن ناقص خود و با اهداف شخصی و گروهی، آن را طراحی کرده است.

فرقه‌های فراوان، عرفان‌های کاذب، تفکرات، ایدئولوژی‌ها و ایسم‌های مختلف در جهان، زمانی می‌توانند ایجاد شوند و زنده بمانند که تصورات انسان‌ها را درباره «جامعیت دین» و توانایی اداره زندگی، به اشتباه بکشاند.

واضح بودن جامعیت دین و شریعت

جامعیت دین اسلام چنان واضح است که اگر کسی فقط یک بار قرآن کریم را بخواند، با چنان معارف گسترده‌ای مواجه خواهد شد که به جامعیت اسلام و توانایی اداره زندگی انسان در همه ابعاد، اعتراف خواهد کرد. اساسا فلسفه دستور خداوند به تدبیر کردن در قرآن، همین است که جامعیت آن را آشکار کند و انسان‌ها به این درک برسند که با تدبیر در قرآن، می‌توانند برنامه زندگی خود را از این کتاب انسان‌ساز به‌دست آورند. درحقیقت تدبیر نکردن در قرآن را می‌توان منشأ اساسی پیدایش تصور غلط درباره جامعیت اسلام دانست.

درکنار این سخن مهم، آیات متعددی وجود دارد که خداوند در آن، دین اسلام را دینی جامع و کامل معرفی می‌کند، به‌طوری‌که می‌تواند تمام ابعاد برنامه زندگی انسان را پوشش دهد. آیه اکمال دین که درباره واقعه غدیر نازل شده است، به‌صراحت می‌فرماید: «أَتَوَمَّلَ أَقْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ: امروز دین شما را کامل و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را به‌عنوان آیین (جاودان) شما پذیرفتم.» (مائده، ۳۰)

همچنین آیه تبیان، قرآن را بیان‌کننده تمام

شهریار

۳۳شنبه
۱۹ خرداد ۱۴۰۵
شماره ۲۲۷۷

۱۳

معارف